

OCHRANA PŘÍRODY A ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ JAKO LIMIT VÝKONU OBČANSKÝCH PRÁV Z POHLEDU ROZHODOVACÍ PRAXE NEJVYŠŠÍHO SOUDU

Mgr. Hana Adamová, Ph.D.

1. Úvod

Občanské právo, potažmo soukromé právo jako nadřazená kategorie, je vymezováno jako část právního řádu, jejíž pravidla upravují vzájemná práva a povinnosti osob v soukromém styku, přičemž při nastavování pravidel v soukromé sféře by se stát měl zdržet ingerence do právních poměrů, tam, kde není taková potřeba hodnotově zdůvodněna a řádně podložena argumenty.¹ Za vyjádření podstaty soukromého práva je označováno² znění § 3 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen o. z.), podle něž soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, který nepůsobí bezdůvodně újmu jiným. Důraz na individualitu jedince, vyjádřený v citovaném ustanovení a postupující soukromoprávní regulaci jako celek, může vzbuzovat otázku, je-li v občanskoprávní úpravě prostor pro to, aby byl v rámci takto formovaných práv a povinností prostor pro zohlednění hodnot ochrany přírody a životního prostředí. Závazek státu v čl. 7 Ústavy dbát šetrného využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství se vztahuje na činnost vlastních státních orgánů a působení státu na soukromé subjekty.³ Článkem 35 Listiny základních práv a svobod přiznávané právo na příznivé životní prostředí je vnímáno jako rozvíjení ústavní ochrany životního prostředí v podobě samostatně vymahatelného veřejného subjektivního práva.⁴ Je-li pak v § 1 o. z. zdůrazněna nezávislost uplatňování soukromého práva na právu veřejném, může to být vnímáno i jako distancování se od veřejnoprávní úpravy týkající se ochrany životního prostředí. Nicméně obecně akceptované prozařování základních práv a svobod podústavním právem i v rámci horizontálních vztahů⁵, jakož i obecný princip

¹ RONOVSKÁ, K., DOBROVOLNÁ, E., LAVICKÝ, P. Úvod do soukromého práva. Obecná část. 2. vyd. Česká společnost pro civilní právo procesní, 2018, s. 8

² PLECITÝ, V., SALAČ, J., BAJURA, J a kol. Úvod do studia občanského práva, Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 39.

³ SYLLOVÁ, J. in SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J.: Ústava České republiky. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 92,1264 s.

⁴ M. TOMOSZEK, V. TOMOSZKOVÁ, V. VOMÁČKA In: HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 986, 1451 s.

⁵ LAVICKÝ, Petr. In: LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 9, marg. č. 30, dále např. náleží Ústavního soudu ze dne 11. 9. 2009, sp. zn. IV.ÚS 27/09, náleží Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 823/11, náleží Ústavního soudu ze dne 11. 12. 2020, sp. zn. II. ÚS 1916/20.

bezrozpornosti právního řádu, coby základního principu, který chrání důvěru adresátů práva⁶ jsou nepochybně argumenty svědčící pro přinejmenším určitou míru uplatnění veřejnoprávní úpravy a hodnot, které chrání, v soukromém právu. Lze si tedy položit otázku, lze-li při aplikaci občanského práva jako stěžejního odvětví práva soukromého nalézt prostor pro to, aby se hodnoty ochrany přírody a životního prostředí prosadily i v soukromoprávních vztazích a usměrňovaly je způsobem těmto hodnotám prospívajícím. Cílem tohoto článku je zhodnotit prostřednictvím aktuální judikatury Nejvyššího soudu⁷, zda mají zájmy ochrany přírody a životního prostředí potenciál prosadit se i při uplatňování práv založených občanskoprávní úpravou a limitovat jejich výkon právě ve prospěch environmentálních hodnot.

V rámci jistého zjednodušení budeme za hodnoty odpovídající ochraně přírody a životního prostředí pokládat veškeré statky těmto pojmům podřaditelné, a to i v souladu s legální definicí životního prostředí v § 2 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, podle něž je životním prostředím vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje; jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie. Rovněž tak je vhodné úvodem podotknout, že níže rozebírané aspekty se současně dotýkají řady komplexních institutů soukromého práva, případně pak též civilního procesu, u řady z těchto institutů by přitom byla nepochybně myslitelná hlubší analýza, a to i ve vztahu ke sledovanému tématu, nicméně s ohledem na záměr tohoto článku na průřezový náhled na sledovanou tematiku v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu se v tomto přidržíme pouze souhrnného představení stěžejních bodů právní úpravy a jejich uplatnění v civilní rozhodovací praxi.

2. Základní východiska

Občanské právo zahrnuje široké spektrum různých právních vztahů, které i s přihlédnutím ke stěžejním zásadám autonomie vůle, smluvní svobody a dispozitivnosti podstatné části právní úpravy⁸ mohou nabývat nejrůznějších podob, což činí v podstatě nemožné předem jednoznačně vymezit, v rámci jakých právních vztahů může vzniknout prostor pro uplatnění úpravy týkající se ochrany přírody a životního prostředí. Nehledě na deklarovanou nezávislost uplatňování soukromého práva na právu veřejném se v řadě případů aplikace soukromoprávních norem

⁶ HLOUCH, L. A MELZER, F. In: SOBEK, T., KOTÁSEK, J. A HAPLA, M. (eds.). Právní argumentace. Praha: C. H. Beck, 2024, s. 485, nález Ústavního soudu ze dne 15. 1. 2025, sp. zn. Pl.ÚS 26/24, nález Ústavního soudu ze dne 15. 5. 2018, sp. zn. II. ÚS 635/18, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2024, sp. zn. 23 Cdo 271/2024, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2018, sp. zn. 22 Cdo 155/2018, uveřejněný pod číslem 62/2019 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 10. 2020, sp. zn. 28 Cdo 2445/2020.

⁷ V souladu s § 14 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, sjednocovatele rozhodovací praxe soudů nižších stupňů.

⁸ K tomu více RONOVSÁ, K., DOBROVOLNÁ, E., LAVICKÝ, P. Úvod do soukromého práva. Obecná část. 2. vyd. Česká společnost pro civilní právo procesní, 2018, s. 18

neobejde bez přihlídnutí i k těm normám právního řádu, které mají povahu norem veřejnoprávních. Například kategorie protiprávnosti, dovozována z právního řádu jako celku, je rozhodná pro právní úpravu náhradu škody ve smyslu § 2910 o. z. při zásahu do absolutního práva poškozeného (v případě zasažení do jiných práv, pouze pokud byla porušena norma zaměřená na jejich ochranu). Rozpor se zákonem – a to bez bližší limitace jeho začlenění do právního odvětví – může být, narušuje-li zjevně veřejný pořádek ve smyslu § 588 o. z., důvodem absolutní neplatnosti právního jednání. Požadavek, aby rozpor se zákonem byl současně narušením veřejného pořádku, je sice zpřísněním podmínek neplatnosti oproti předchozí úpravě zákoně č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku⁹, nicméně zcela nevyklučuje užití úpravy neplatnosti i na rozpor s normami z oblasti ochrany životního prostředí. V některých případech význam veřejného práva nemusí být zjevný z dikce dotčeného ustanovení, ale podává se z jeho dalšího výkladu. Judikatorní interpretace § 81 o. z., upravujícího základní pojetí ochrany osobnostních práv, hovoří o tom, že protiprávnost zásahu do nich lze dovozovat rozporem daného počínání s objektivním právem, pakliže v příčinné souvislosti s ním bude dovoditelný zásah o intenzitě představující zásah do osobnostních práv¹⁰. Takto byl například z porušení veřejnoprávních norem stavebního práva dovozen zásah do práva na soukromí a žít v příznivém životním prostředí¹¹. Veřejnoprávní limity mohou dále posloužit jako vodítko¹², byť nikoliv přímo rozhodné kritérium, při posouzení nepřiměřených imisí v rámci úpravy sousedských práv ve smyslu § 1013 odst. 1 o. z. Dále pak při posouzení privilegovaných imisí ve smyslu § 1013 odst. 2 o. z. bude veřejnoprávní úprava rozhodná pro posouzení adekvátnosti atributu „schválení“¹³.

Uvedené ilustruje, že veřejnoprávní úprava, a to i regulace týkající se ochrany přírody a životního prostředí, se může podílet na utváření občanským právem založených práv a povinností. Podílí-li se takto na formování jejich vymezení či rozsahu, bylo by možné uvažovat tak, že současně limituje rozsah předmětných práv nad takto daný rámec. Stejně tak by bylo možné dovozovat, že veřejné právo obecně limituje výkon práv každého jednotlivého subjektu soukromoprávních vztahů regulací vážící se k předmětu úpravy konkrétního předpisu. Stanoví-li například § 1012

⁹ Uvedené ve vztahu k regulaci z oblasti životního prostředí stvrzuje i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2024, sp. zn. 28 Cdo 568/2024, v němž byla vyloučena absolutní neplatnost smlouvy uzavřené v rozporu s § 12 odst. 3 zákona č. 185/2021 Sb., o odpadech, neslo o zjevné narušení veřejného pořádku, s poukazem na novou právní úpravu se Nejvyšší soud odklonil od závěrů v nálezu Ústavního soudu ze dne 29. listopadu 2016, sp. zn. III. ÚS 3698/15, kde byla absolutní neplatnost dovozena v kontextu předchozí právní úpravy.

¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2025, sp. zn. 25 Cdo 1882/2024, rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2021, sp. zn. 25 Cdo 149/2020, ze dne 26. 10. 2022, sp. zn. 25 Cdo 1786/2021, nebo ze dne 20. 10. 2022, sp. zn. 25 Cdo 2849/2020.

¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2021, sp. zn. 25 Cdo 1131/2019.

¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2025, sp. zn. 22 Cdo 2974/2024.

¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2020, sp. zn. 22 Cdo 2168/2018.

o. z., že vlastník má právo se svým vlastnictvím v mezích právního řádu libovolně nakládat a jiné osoby z toho vyloučit, pak uvedené meze právního řádu budou odpovídat v podstatě veškerým zákonným normám, napříč právním řádem, které lze na jeho konkrétní postup vztáhnout. Nicméně nabízí se otázka, zda veřejnoprávní úprava a hodnoty, které jsou obecně svěřeny její ochraně, mohou vstoupit do občanskoprávních vztahů i jiným způsobem, a to jako právně významné okolnosti, které budou bránit prosazení některého ze soukromých práv v plném rozsahu, na které by bylo možná usuzovat z dikce příslušné soukromoprávní normy. Při zodpovídání této otázky se nabízí zaměřit se především na taková práva a jim odpovídající povinnosti, u nichž je nejsnáze myslitelné, že by mohly zasáhnout hodnoty ochrany přírody a životního prostředí, tj. především práv na nepeněžitě plnění spočívající v povinnosti něco konat či něčeho se zdržet, neboť právě takovýmto zásahem je nejsnáze myslitelný zásah do některé ze složek životního prostředí. Povinnosti k určitému konání či nekonání s odrazem ve vnějším světě najdeme v občanském zákoníku zejména v rámci úpravy sousedských práv a dále v rámci předcházení vzniku škody či její náhradě. Povinnosti k zásahům ve vnějším světě s potenciálem ovlivnit životní prostředí samozřejmě mohou být též předmětem smluvních závazků, u nichž by bylo možné dále zvažovat, zda obстоjí jako platné ujednání (k tomu viz výše), či zda nemohou být důvodem zániku závazku, což by pak negovalo řádný vznik těchto povinností bez nutnosti zvažování jejich limitace.

Zaměříme-li se na faktickou povahu povinností, k jejichž uložení se vyslovoval Nejvyšší soud, najdeme rozhodnutí týkající se například stavebně technických opatření k zamezení ohrožení budov a usměrnění odtokových poměrů¹⁴, odstranění stavby plotové zdi a zatrubnění vodního toku¹⁵, zamezení pronikání vody¹⁶, provedení údržby opěrné zdi u vodního koryta¹⁷, dosypání a zhutnění zeminy¹⁸, umístění včelstev¹⁹, provedení opatření k úpravě hladiny podzemních vod²⁰, omezení zastínění pozemku živým plotem²¹ či dále četná rozhodnutí týkající se kácení stromů²². Uložení nastíněných povinností pak v obecné rovině má potenciál (sa-

¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2019, sp. zn. 25 Cdo 1412/2019, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2743/2016.

¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 3. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2085/2015.

¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 3. 2018, sp. zn. 25 Cdo 2467/2017.

¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2022, sp. zn. 25 Cdo 2766/2021.

¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2024, sp. zn. 25 Cdo 405/2023.

¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2020, sp. zn. 22 Cdo 981/2020.

²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2012, sp. zn. 25 Cdo 1415/2010.

²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2573/2019.

²² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2021, sp. zn. 25 Cdo 591/2021, uveřejněný pod číslem 89/2022 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 8. 2024, sp. zn. 25 Cdo 1466/2023 či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2023, sp. zn. 25 Cdo 2695/2022.

mozřejmě v závislosti na konkrétní okolnosti každého jednotlivého případu) ovlivnit hodnoty chráněné veřejnoprávní úpravou, a to právě i tou, která je zaměřena na ochranu přírody a životního prostředí (ochranu vody, půdy, rostlin a živočichů). Následující oddíl se tak bude zabývat právě tím, jaký prostor, zejména je-li stanovení sledovaných povinností předmětem kvalifikovaného posouzení civilním soudem, se může dostat ochraně přírody a životního prostředí při vymezování takovýchto práv a povinností.

3. Uplatnění ochrany přírody a životního prostředí jako limitu subjektivních občanských práv

Uvažujeme-li nad uplatněním ochrany přírody a životního prostředí v občanskoprávních vztazích, můžeme si daný úkol rozčlenit do dvou oblastí. Předně se lze zabývat tím, zda přímo občanskoprávní regulace zásahů do vnějšího světa (viz výše) dává prostor pro začlenění těchto hodnot do jejich aplikace. Následně pak lze zvažovat uplatnění veřejnoprávních norem zaměřených na ochranu přírody a životního prostředí v rámci příslušného soukromoprávního vztahu.

3.1 Příroda a životní prostředí jako limit při výkladu občanskoprávních norem

Hledáme-li v občanském zákoníku prostor pro uplatnění hodnot ochrany přírody a krajiny, nabízí se zaměřit předně na dikci norem, jejichž explicitní jazykový výklad, představující standardně prvotní přiblížení k aplikované normě²³, přímo směřuje k ochraně sledovaných hodnot. Následně se pak lze zaměřit na ustanovení, jež umožňují zohlednění širšího okruhu okolností prostřednictvím svého výkladu. Ostatně přímo občanský zákoník v § 2 odst. 1 stanoví, že každé ustanovení soukromého práva má být vykládáno ve shodě s Listinou základních práv a svobod, ústavním pořádkem a zásadami, na nichž spočívá tento zákon a se zřetelem k hodnotám, které chrání, v souladu s § 2 odst. 2 o. z. pak výklad nesmí být v rozporu s dobrými mravy a vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění. Citované ustanovení, nehledě na jeho částečnou nadbytečnost ve vztahu k významu ústavního pořádku²⁴, nepochybně poukazuje na prostor, který se i při výkladu občanského zákoníku otvírá dalším hodnotám.

Norem, jejichž dikce by přímo zahrnovala termíny z oblasti ochrany životního prostředí, nenalezneme v občanském zákoníku mnoho. Jak bylo vzpomenuto výše, v případě osobnostních práv i v případě ochrany před neoprávněnými imisemi v rámci sousedských práv jsou termíny z dané oblasti použité k vymezení

²³ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2024, sp. zn. 23 Cdo 3400/2022, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2025, sp. zn. 28 Cdo 3202/2024.

²⁴ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, 2292 s., 25

práv, do nichž nemá být zasahováno. Jako limitaci práva je nalezneme v občanském zákoníku ještě spořeji, a to zejména v rámci regulaci zásahů do porostů v rámci sousedských práv. Ustanovení § 1016 odst. 2 hovoří o tom, že neučiní-li to vlastník v přiměřené době poté, co ho o to souseď požádá, smí souseď šetrným způsobem a ve vhodné roční době odstranit kořeny nebo větve stromu přesahující na jeho pozemek, působí-li mu to škodu či jiné obtíže přesahující zájem na nedotčeném zachování stromu. Dále pak v souladu s § 1016 odst. 2 o. z. může souseď části jiných rostlin přesahující na sousední pozemek odstranit šetrným způsobem bez dalšího omezení. K porostům se váže i § 1017 o. z. vyslovující pravidlo, že pokud pro to má vlastník pozemku rozumný důvod, může požadovat, aby se souseď zdržel sázení stromů v těsné blízkosti společné hranice pozemků, a vysadil-li je nebo je nechal vzrůst, aby je odstranil. Rozumný důvod podle důvodové zprávy²⁵ bude mít například vlastník zemědělského pozemku, počne-li souseď v těsné blízkosti hraniční čáry sázet stromy, které hrozí v budoucnu vyčerpát podstatnou měrou podzemní vláhu i pod zemědělským pozemkem nebo které hrozí v budoucnu tento pozemek zastínit apod. Ustanovení § 1016 o. z. konstatuje existenci samostatného zájmu na nedotčeném zachování stromu a formuluje limity, které by měly zajišťovat šetrnost zásahu do jeho růstu, výklad²⁶ v tomto poukazuje na vyhlášku č. 189/2013 Sb., o ochraně dřevin a povolování jejich kácení, a zdůrazňuje, že vhodnou roční dobu lze zpravidla rozumět období vegetačního klidu, tj. období přirozeného útlumu fyziologických a ekologických funkcí dřevin. Úprava v § 1017 o. z. pak vyžaduje existenci kvalifikovaného důvodu pro požadavek na eliminaci stromů na hranici pozemku.

Z citovaných ustanovení je zřejmé, že porosty, zejména stromy, jsou vnímány jako svébytná hodnota sama o sobě, která si zaslouží zvláštní pozornost v rámci střetu dvou vlastnických práv a jejíž význam musí být poměřován samostatně v kontextu dotčených zájmů. Uvedené opakovaně ve své rozhodovací praxi zohlednil Nejvyšší soud. Konstatoval předně²⁷, že § 1016 o. z. poskytuje stromu ochranu jako „ekologicky významné přírodnině“, což je třeba brát v potaz při zvažování zájmu, který převažuje nad jeho zachováním. Nejvyšším soudem zvolené sousloví přitom zjevně poukazuje na význam stromu nikoliv z pohledu vnímání konkrétního zainteresovaného vlastníka, ale právě i s ohledem na jeho význam v kontextu souvisejících vazeb v životním prostředí. Byť civilní judikatura uvedené nijak blíže nerozvádí, bude možné pod takovéto označení podřadit význam stromu při zadržování vody, zastínění a ochrany půdy a okolní nižší vegetace před přehříváním

²⁵ *Důvodová zpráva – konsolidovaná verze* [on-line], s.266, Výklad k § 1016 a 1017: [cit. 15. 7. 2025], Dostupná z: <https://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/texty-zakonu>.

²⁶ DVOŘÁK, J., TOMSOVÁ, A., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek III, (§ 976–1474)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 15. 7. 2025]. ASPI_ID KO89_c2012CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X. Odkaz: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11468/1/2>

²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2573/2019.

a erozí, pohlcování oxidu uhličitého i jako prostředí pro život různých druhů živých organismů. Při zvažování existence rozumného důvodu ve smyslu § 1017 o. z. pro odstranění dřeviny pak Nejvyšší soud dále zdůraznil²⁸, že je třeba brát v úvahu, že stromy jsou součástí přírody, která je chráněna i v Listině základních práv a svobod (čl. 11 odst. 3, čl. 35 odst. 1) a preferovat jiná řešení než úplné odstranění stromu. Uvedené ilustruje, že občanskoprávní úprava a její výklad akceptuje alespoň v určité míře zájmy životního prostředí stojící mimo základní cíle občanského (soukromého práva) i význam jejich zakotvení v ústavním pořádku pro občanskoprávní vztahy.

Ovšem další tak přímočarou limitaci výkonu soukromých práv začleněním hodnot životního prostředí do díkce právní normy bychom v občanském zákoníku hledali obtížně. Nicméně uvedené nevylučuje, aby s přihlédnutím k nim byly vyloženy ustanovení abstraktněji formulovaná. V některých případech judikatura Nejvyššího soudu používá termín „ustanovení s relativně neurčitou hypotézou“, v jejichž případě je na soudu, aby v každém jednotlivém případě sám vymezil hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností²⁹. Uvedenou povahu přitom přiznává i ochraně před nepřiměřenými imisemi ve smyslu § 1013 o. z. Občanskoprávní úprava imisí podle § 1013 o. z. byla vzpomenuť již výše, v souvislosti s tím, že veřejnoprávní normy mohou napomáhat vyjádření rozsahu, nad nějž je již obtěžování sousedů nepřijatelné. Povaha právní úpravy v § 1013 o. z., coby ustanovení³⁰, u nějž je třeba, aby v každém jednotlivém případě byly vymezeny okolnosti, z nichž lze usuzovat na nepřijatelnost obtěžování, ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností v intencích daného ustanovení, dává též prostor pro úvahu, zda zájmy ochrany životního prostředí nemohou být naopak důvodem, proč je určité obtěžování třeba strpět. Ostatně imise například zastíněním, spadem jehličí či listů opět provází existenci stromů,³¹ tedy výraznou součást přírody. I v tomto případě, bude-li se sporná imise vázat na existenci stromu, bude prostor proto, aby bylo přihlédnuto, zda vyhovění požadavku na zdržení se posuzovaného obtěžování by nebylo v rozporu se zájmem na zachování dané dřeviny. Z judikatury se pak podává, že s existencí stromů a keřů mohou být spojovány i další účinky vnímané jako rušivé nepřijatelné imise. V rozsudku ze dne 27. 11. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2573/2019, se Nejvyšší soud vyslovoval k imisím zpěvem ptactva z tújí sousedky, neopodstatněnost požadavku na jejich omezení byla (mimo jiné) konstatována i s poukazem na to, že zpěv ptáků je přirozený a obecně jej lze mít přínosný. Obdobně, v rozhodnutí staršího data³², nicméně pokládaného za argumentační

²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2023, sp. zn. 22 Cdo 1035/2023.

²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2012, sp. zn. 22 Cdo 2418/2012.

³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2020, sp. zn. 22 Cdo 942/2020.

³¹ K imisím spjatým s existencí stromů např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2018, sp. zn. 22 Cdo 1554/2018.

³² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2024, sp. zn. 22 Cdo 1421/2023.

oporu i v rozhodnutích novějších³³, se Nejvyšší soud přihlásil k nezbytnosti přihlížet k významu včel při stanovení akceptované míry účinků, které musí soused strpět při jejich přeletu ze sousedního pozemku

Další ustanovení, které ve zvýšené míře cílí na dění ve vnějším světě a je založeno na abstraktních pojmech, žádající si bližší výklad v kontextu jednotlivých situací, je § 2903 odst. 2 o. z. V souladu s tímto ustanovením může při vážném ohrožení ohrožený požadovat, aby soud uložil vhodné a přiměřené opatření k odvrácení hrozící újmy. K uložení opatření může dojít, je-li prokázáno vážné ohrožení majetku nebo jiné hodnoty k okamžiku rozhodování soudu a současně navrhované opatření je vhodné a přiměřené.³⁴ Při výkladu § 2903 o. z., opět ve vztahu ke stromům, tentokrát ovšem jako zdroji rizika spojeného s hrozícím pádem na sousední pozemek a s tím související škodou, Nejvyšší soud zdůraznil, že je třeba se vyvarovat toho, aby se z žaloby na odstranění hrozící škody stal obecný nástroj na eliminaci stromů v dosahu majetku jiných osob a opět v této souvislosti poukázal na shora uváděný náhled na význam stromů jako ekologicky významné přírodniny³⁵. Jakékoliv problematické aspekty provázející existenci dřeviny tak podle Nejvyššího soudu nelze ztotožňovat s rizikem ve smyslu § 2903 odst. 2 o. z.

Při zvažování, má-li výklad občanskoprávních norem potenciál vyznít ve prospěch ochrany přírody a životního prostředí, pak nelze nechat stranou obecně uplatnitelný korektiv dobrých mravů a zákaz zneužití práva. Podle § 2 odst. 3 o. z. výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění. Dobré mravy jsou (ve shodě s výkladem téhož pojmu v § 3 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, účinného do 31. 12. 2013) v soudní rozhodovací praxi pojímány jako souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčuje jistou neměnnost, vystihuje podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující části společnosti a mají povahu norem základních³⁶. Dobré mravy netvoří uzavřený a petrifikovaný normativní systém, jsou spíše měřítkem etického hodnocení konkrétních situací a jejich souladu s obecně uznávanými pravidly slušnosti a poctivého jednání.³⁷ Na dané ustanovení je opět pohlíženo jako na normu s relativně neurčitou hypotézou, a ponecháno na soudu, aby vymezil konkrétní rozhodné skutečnosti ze širokého předem neomezeného okruhu případů³⁸. Judikatura

³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2020, sp. zn. 22 Cdo 981/2020.

³⁴ Viz dále rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2019, sp. zn. 25 Cdo 1412/2019, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2021, sp. zn. 25 Cdo 591/2021.

³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2021, sp. zn. 25 Cdo 591/2021, uveřejněný pod číslem 89/2022 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní.

³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2022, sp. zn. 21 Cdo 822/2022, uveřejněný pod číslem 66/2023 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek.

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2020, sp. zn. 23 Cdo 3676/2018.

³⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 9. 2024, sp. zn. 22 Cdo 2079/2024.

za jednání v rozporu s dobrými mravy označila například jednání vykazující znaky zákeřnosti, msty, bezohlednosti a nepřiměřené ziskuchtivosti.³⁹ Další související hodnotová korekce výkonu práva je obsažena v § 8 o. z., podle něž zjevné zneužití práva nepoživá právní ochrany. Zákaz zneužití práva se vztahuje k jakémukoliv subjektivnímu právu, především jde-li o takový jeho výkon, který směřuje k účelu, který právní důvod, o něž se opírá subjektivní právo, jež má být vykonáno, vůbec nepředpokládá, nebo nositel práva nemá skutečný zájem na jeho výkonu a výkon se jeví spíše jako záminka k účelu právem nepředpokládanému či nekalému.⁴⁰ Judikatura poukazuje na to, že dané ustanovení představuje korektiv pro případ, že by formální právo vedlo k materiální zřejmé křivdě, na kterou lze zpravidla usoudit, jedná-li se o rozpor se základními zásadami právního řádu.⁴¹ I v tomto případě bude třeba vymezit hypotézu dané v normy v každé jednotlivé situaci ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností.⁴²

Obě ustanovení směřují k řešení mimořádných situací, v nichž by lpění na dikci zákona a tomu odpovídající realizaci práva bylo v rozporu s obecně uznávanými hodnotami společnosti, přičemž aplikační praxi je ponechán značně široký prostor při jejich vymezení, tedy i případnému začlenění hodnot ochrany přírody životního prostředí do této kategorie. V rozhodovací praxi Nejvyššího soudu pak lze najít jistá omezená zohlednění těchto hodnot, byť bez obecnějších závěrů a s úzkou vazbou na konkrétní okolnosti. S odkazem na dané ustanovení pak byla například zamítnuta žaloba na vydání psa jeho řádnému vlastníku, neboť ve světle okolností daného případu by vydání psa znamenalo odloučení od osob, na kterých bylo dané zvíře fixováno, a byla by mu tak způsobena újma. Soudy reflektovaly zvláštní povahu zvířete v souladu s § 494 o. z. a prostřednictvím výše uvedených ustanovení dovodily, že je namístež žalobkyni odeprít výkon jejího vlastnického práva.⁴³ V další kauze byla s poukazem na rozpor s dobrými mravy (pro tentokrát) odeprta ochrana vlastníku pozemků, které on sám nijak nevyužívá a na něž vniká a spásá je sousedem chovaná zvěř (aniž by je poškozovala). Soud konstatoval, že zvěř využití pozemku nebrání, a naopak spásáním porostu udržuje pozemky ve stavu souladném s plánem péče tamní přírodní rezervace.⁴⁴

Jakkoliv tedy stojí hodnoty ochrany přírody a životní prostředí mimo hlavní zaměření soukromého práva, nejsou mu vždy zcela cizí. Jejich explicitní zakotvení v občanskoprávních normách je spíše výjimečným jevem, nicméně, jak je zjevné

³⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2024, sp. zn. 25 Cdo 1922/2023.

⁴⁰ LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 59

⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 9. 2024, sp. zn. 22 Cdo 2079/2024, ve spojení s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 2018, sp. zn. 26 Cdo 626/2018.

⁴² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2023, sp. zn. 22 Cdo 3871/2022.

⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2019, sp. zn. 22 Cdo 1722/2018.

⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 2015, sp. zn. 22 Cdo 4065/2014.

z úpravy nakládání s dřevinami v sousedských vztazích, může nabýt i povahu samostatné hodnoty, jejíž význam se neodvíjí od zájmu některého ze subjektů soukromoprávních vztahů. Obecné korektivy týkající se výkladu občanskoprávních norem a uplatňování práv podle občanského zákoníku pak mají značný potenciál začlenit do svého výkladu i obecné hodnoty týkající se přírody a životního prostředí. Z § 2 o. z. i § 8 o. z. i jejich výkladu vyplývá, že hodnoty, na které je třeba brát zřetel, se nemusí podávat jen z občanského zákoníku, ale též ústavního pořádku a hodnot společnosti jako celku. Posun celospolečenského vnímání významu ochrany přírody a životního prostředí se pak může odrazit i v důraznějším zohledňování s nimi souvisejících hodnot jako korektivu výkonu občanskoprávních vztahů.

3.2 Veřejnoprávní normy ochrany přírody a životního prostředí jako limit práva při výkladu občanskoprávních norem

Na ochranu hodnot přírody a životního prostředí je zaměřena celá řada veřejnoprávních předpisů, které by jim měly poskytovat systematickou ochranu. Adresáti práv a povinností by měli tyto normy respektovat, případně se vystavit veřejnoprávním sankcím, tedy následkům mimo soukromoprávní regulaci. I v této souvislosti se však lze tázat, zda může rozpor s veřejnoprávní normou též pozměnit či limitovat právo či povinnost založenou občanskoprávní úpravou. V předchozím oddílu byly zmíněny povinnosti ukládané podle občanskoprávní úpravy, jako například povinnost provést terénní úpravy či zasáhnout do odtokových poměrů. V souladu s § 214 odst. 1 a odst. 2 zákona č. 283/2021 Sb., stavebního zákona, přitom terénní úpravy (v návaznosti na okolnosti i úpravy menšího rozsahu) mohou vyžadovat veřejnoprávní povolení. Povinnost zasáhnout do odtokových poměrů by pak mohla být v rozporu s pokynem nakládat s pozemky tak, aby nedocházelo ke zhoršení vodních poměrů ve smyslu § 27 zákona č. 254/2001 Sb., vodního zákona, či vyžadovat souhlas podle § 17 odst. 1 písm. a/ téhož zákona, pokud by šlo o pozemky vodních toků či pozemky s nimi sousedící. Civilními soudy ukládané postupy tedy podle okolností mohou být upraveny též veřejnoprávními předpisy. Mimo ty, které přímo regulují dané postupy (stavební zákon, vodní zákon), by se pak v návaznosti na okolnosti, respektive lokalitu, mohly uplatnit i jiné, v úvahu může přicházet zejména zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, pokud by se jednalo o postup ve zvláště chráněném území či zasahující do biotopu zvláště chráněných druhů rostlin. Z občanskoprávní úpravy tedy může vyplývat pro určitou osobu povinnost provést konkrétním způsobem určité opatření (např. z § 2903 o. z. opatření k zabránění vzniku škody, či z § 1018 o. z. opatření k zabránění ztráty opory pozemku⁴⁵), z veřejnoprávní úpravy však může současně vyplývat zákaz takto postupovat či požadavek na předchozí vydání správněprávního aktu, který by

⁴⁵ Obecně k nárokům podle § 1018 o. z. viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2743/2016.

tento postup umožňoval, s rizikem následné sankce za dané porušení zákonné povinnosti. Deklarovaná nezávislost soukromého práva na právu veřejném v § 1 o. z. pak značí, že nehledě na obecnou závaznost zákonných předpisů ze všech oblastí soukromoprávní úprava bez dalšího nebude negována veřejnoprávním zákazem. Judikatorní výklad⁴⁶ zdůrazňuje, že skutkové podstaty soukromoprávních norem jsou konstruovány zásadně tak, že neobsahují veřejnoprávní prvky, a proto není namístě je do nich cestou interpretace vnášet tam, kde k tomu není důvod. Stejně tak z uvedené teze vyplývá, že pro právní následky v oblasti soukromého práva je zásadně bez významu, jaké právní následky s tímiž právními skutečnostmi spojuje veřejné právo. Při posuzování skutkových stavů, které jsou významné jak z pohledu práva soukromého, tak i z hlediska práva veřejného, je nutno vždy samostatně zvážit, jaké znaky skutkové podstaty stanoví norma práva soukromého a jaké norma práva veřejného, a dále separátně posoudit, zda těmto zákonem stanoveným znakům odpovídají konkrétní individuální skutkové okolnosti. Podle toho pak mohou nastat právní následky v obou oblastech, pouze v jedné, nebo dokonce v žádné z nich.⁴⁷

Uvedenému odpovídá, že rovněž ve výše odkazovaných civilních rozhodnutích týkajících se ukládání povinností s dopadem na okolní prostředí není veřejnoprávní úpravě přiřkládán žádný zásadní význam. Nicméně lze uvažovat, že v určitých případech by zásah do hodnot chráněných veřejnoprávními předpisy mohl být případně opět vnímán jako důvod pro aplikaci výše rozebíraných korektivů upravených v § 2 odst. 3 o. z. (rozpor s dobrými mravy) nebo § 8 o. z. (zjevné zneužití práva). Optimální je samozřejmě nalézt řešení souladné se soukromoprávní i veřejnoprávní úpravou, nicméně takový výsledek nemusí být vždy dosažen, případně může dojít k soudnímu sporu, jehož předmětem bude uložení sporné povinnosti.

V souladu s § 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen o. s. ř.), se každý může domáhat u soudu ochrany soukromého práva, které bylo ohroženo nebo porušeno. Jakkoliv je úkolem soudů v občanském soudním řízení v souladu s § 7 o. s. ř. projednávat a rozhodovat spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů soukromého práva (pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány), v souladu s čl. 95 Ústavy jsou soudy vázány obecně zákonem, nikoliv jen předpisy upravující poměry soukromého práva, což implikuje, že by neměly uložit povinnost v přímém rozporu se zákonem, byť z jiného právního odvětví, než od něž se odvíjí projednávaný spor. Ostatně též § 135 o. s. ř. upravující postup soudů ve vztahu k rozhodnutím jiných orgánů stanoví, že je na soudu, aby si posoudil otázky, o nichž přísluší rozhodnout jinému orgánu mimo rozhodnutí o přestupku, trestném činu či osobním stavu, z již vydaných rozhodnutí

⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 2025, sp. zn. 33 Cdo 2864/2024, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2025, sp. zn. 33 Cdo 1128/2023.

⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2025, sp. zn. 22 Cdo 985/2025, dále odkazující na LAVICKÝ, Petr. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 4, marg. č. 2

o jiných otázkách má vycházet. Uvedené opět potvrzuje náhled, že civilní soud by měl přihlížet i k relevantní úpravě z jiných oblastí práva. Soud přitom není vázán právní kvalifikací uplatněného nároku účastníka řízení, ale je oprávněn, respektive povinen, provést podřazení skutkových zjištění příslušné hmotněprávní normě bez ohledu na právní názory vyjádřené stranami⁴⁸. Soud by tedy měl k dotčené právní úpravě přihlídnout i pokud nebude obsažena v argumentaci stran přinejmenším v tom rozsahu, aby povinnost, kterou budou rozsudkem ukládat, nebyla v rozporu se zákonem. Nicméně v souladu s projednací zásadou, uplatňovanou v občanském soudním řízení, je na účastnících, aby ohledně skutečností, ze kterých vyvozují pro sebe příznivé právní následky, unesli břemeno tvrzení a důkazní povinnost.⁴⁹ Na aktivitu účastníků tak nepochybně bude, zda do řízení budou vůbec vneseny rozhodné skutkové okolnosti. Zatímco půjde-li například o požadavek týkající se kácení stromu, lze očekávat, že rozhodné skutečnosti budou v řízení dány již vymezením žalobního žádání, pokud by problematičnost navrhovaného postupu spočívala například v terénních úpravách, jejichž provedení bude mít za následek narušení biotopu zvláště chráněného druhu, je snadno představitelné, že tato skutečnost nebude v řízení zjištěna, neboť ji do svých tvrzení a návrhů účastníci nezahrnou.

Nevyjde-li tak v řízení najevo skutečnost, že se nárok dotýká zájmů chráněných zvláštní úpravou, či soud i přes zjištění podstatných skutečností k příslušné úpravě nepřihlédne, nebude to bránit tomu, aby řízení bylo završeno vynesáním rozhodnutí, které se posléze stane pravomocným, následně bude přicházet v úvahu jeho výkon a potažmo tedy i zvažování, zda veřejnoprávní úprava může sehrát nějakou roli v této fázi. Lze přitom mít za inspirativní závěry vyslovené v odborných publikacích ve vztahu k rozhodování civilních soudů o kácení dřevin⁵⁰, že pokud jde o dřevinu, jejíž kácení je podmíněno povolením příslušného orgánu ochrany přírody, měl by si soud předem vyžádat stanovisko příslušného orgánu ochrany přírody; jinak by rozhodnutí nemuselo být vykonatelné. Uvedený názor ovšem neoznačuje zákonný důvod, který by zakládal nedostatek vykonatelnosti, ať již formální či materiální.⁵¹ Formální vykonatelnost je spojena s uplynutím lhůty k plnění ve smyslu § 161 o. s. ř., materiální vykonatelnost je v souladu s § 261a odst. 1 o. s. ř. dána náležitým označením oprávněné a povinné osoby, vymezením rozsahu a obsahu povinností, k jejichž splnění byl výkon rozhodnutí navržen, a určením lhůty ke splně-

⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2008, sp. zn. 25 Cdo 2181/2006, jeho rozsudek ze dne 1. 7. 2009, sp. zn. 22 Cdo 4484/2007, nebo jeho usnesení ze dne 19. 1. 2015, sp. zn. 28 Cdo 4618/2014, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 2. 2025, sp. zn. 28 Cdo 3413/2024.

⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2020, sp. zn. 22 Cdo 2082/2020.

⁵⁰ SPÁČIL, J., HRABÁNEK, D.: Sousedská práva: imise. In Bulletin advokacie [online]. Zveřejněno dne 28. 12. 2015. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/sousedska-prava-imise>; SPÁČIL, J. a kol.: Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, 172–173.

⁵¹ Více k otázkám formální a materiální vykonatelnosti více LAVICKÝ, P. a kol. Občanský soudní řád: Praktický komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2025-6-19]. ASPI_ID KO99_p11963CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517x.

ní povinností.⁵² Námi sledovaný nedostatek, rozpor s požadavky veřejného práva, tedy stojí mimo tyto skutečnosti. Současně, jak Nejvyšší soud ve své judikatuře⁵³ opakovaně zdůrazňuje, exekuční soud není oprávněn přezkoumávat věcnou správnost exekučního titulu, jeho obsahem je vázán a je povinen z něj vycházet. Bylo by ovšem možné zvažovat, nepřichází-li v úvahu zastavení výkonu rozhodnutí podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř., tedy z důvodu, že výkon rozhodnutí je nepřípustný, protože je tu jiný důvod, pro který je nelze vykonat. Nejvyšší soud akceptuje, že důvod pro zastavení exekuce podle ustanovení § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. může být dán, jde-li s ohledem na základní okolnosti případu o natolik zjevnou „nespravedlnost“ plnění přisouzeného exekučním titulem, že je nezbytné zasáhnout z pozic argumentačně mimořádně silných, tj. měl-li by být vykonán exekuční titul, který je svým obsahem v kolizi se základními principy demokratického právního řádu.⁵⁴ Bylo by přitom možné argumentovat, že je v rozporu se základní principy právního státu a hodnotové bezrozpornosti právního řádu,⁵⁵ aby bylo jednou složkou veřejné moci vymáháno rozhodnutí, které je v rozporu se zákonem, nad jehož řádnou aplikaci dohlíží jiná složka veřejné moci, která by takovýto výkon práva mohla sankcionovat. Ve vztahu k hodnotám životního prostředí by se opět mohl objevit argument, zmiňovaný výše, že jde o hodnotu přímo chráněnou ústavním pořádkem. Podstatné by přitom mohlo být samozřejmě též, jak výrazné by mohly být dopady na chráněné hodnoty. Lze dodat, že zastavení výkonu rozhodnutí podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. je přitom v souladu s § 229 odst. 2 písm. c) o. s. ř. zákonem připuštěným důvodem žaloby pro zmatečnost coby mimořádného opravného prostředku, jejíž uplatnění by mohlo vést k novému projednání věci s potenciálně rozdílným výsledkem.

Limitaci výkonu práv založených občanským zákoníkem veřejnoprávní regulací ochrany přírody a životního prostředí lze tedy dovozovat především prostřednictvím hodnotových korektivů. Stěžejní bude též iniciativa osob, jejichž práv a povinností se bude daná úprava dotýkat a na nichž bude, aby uplatnily argumenty ohledně uplatnění a dopadů veřejnoprávní úpravy a vytvořily dostatečný podklad pro jejich zohlednění v nalézacím či vykonávacím řízení. Vázanost soudů zákonem by měla být ochranou před uložením povinnosti v nalézacím řízení v rozporu se zákonným zákonem, bude ovšem nezbytné, aby rozhodné skutečnosti byly do říze-

⁵² K materiální vykonatelnosti LAVICKÝ, P. a kol. Občanský soudní řád: Praktický komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2025-6-24]. ASPI_ID KO99_p11963CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁵³ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2025, sp. zn. 20 Cdo 1160/2025 a další rozhodnutí v něm odkazovaná

⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2023, sp. zn. 20 Cdo 3870/2022, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2018, sp. zn. 20 Cdo 4022/2017, ze dne 12. 11. 2019, sp. zn. 20 Cdo 3459/2019, nebo bod 16. nálezu Ústavního soudu ze dne 10. 1. 2018, sp. zn. II. ÚS 502/17.

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 6. 2009 sp. zn. I. ÚS 420/09.

ní účastníky náležitě vneseny (v rovině tvrzení i důkazní). Ve vykonávacím řízení by pak mohl být zásadní rozpor s veřejnoprávní ochranou ochrany přírody teoreticky myslitelným důvodem jeho zastavení, nicméně muselo by jít o vskutku mimořádnou situaci, aby byly shledány přesvědčivé důvody pro tento výjimečný postup. Opět by současně bylo na dotčené osobě, aby se stěžejními dopady soud obeznámil.

4. Závěr

Z předestřené rozhodovací práce vyplývá, že i v rámci tradičně individualisticky pojatého občanského práva existuje prostor pro promítnutí veřejnoprávních hodnot, zejména těch, které mají ústavní základ a celospolečenský význam, včetně ochrany přírody a životního prostředí. Přímé normativní zakotvení těchto hodnot v občanském zákoníku je spíše výjimečné, nicméně v případě ochrany dřevin se uplatňuje velmi výrazně. Prostřednictvím výkladu právních norem a pomocí obecných korektivů dobrých mravů a zákazu zneužití práva pak lze nalézt prostor pro jejich uplatnění i v dalších případech, v nichž mohou být důvodem pro limitaci práv dotčených osob. Intenzita i extenzita jejich uplatnění se pak bude odvíjet nejen od aktivního vnášení významu těchto hodnot do dotčených soukromoprávních vztahů dotčenými osobami a přesvědčivosti jejich argumentace v tomto směru, ale též od celospolečenského náhledu na význam ochrany přírody a životního prostředí, který se může prostřednictvím norem založených na výkladu zohledňujícím široké spektrum okolností a obecně akceptovaných hodnot prosadit též v občanskoprávních vztazích. Zdůraznění hodnot chráněných Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem jako interpretačních kritérií občanského práva přitom lze vnímat i jako příležitost pro prosazování ochrany životního prostředí v občanskoprávních vztazích.

O autorce:

Hana Adamová je odbornou asistentkou na katedře Práva životního prostředí a pozemkového práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity.

Klíčová slova: občanské právo, ochrana přírody a životního prostředí, výklad práva

Abstrakt:

Článek se zabývá tím, do jaké míry může ochrana přírody a životního prostředí ovlivňovat výkon občanských práv v souladu s rozhodovací praxí Nejvyššího soudu. Občanské právo, založené na autonomii vůle a nezávislosti na právu veřejném, se nevyhne průnikům hodnot chráněných ústavním pořádkem a veřejnoprávními předpisy. Text zdůrazňuje význam ústavně chráněných hodnot jako výkladového vodítka, jakož i obecné imperativy ochrany dobrých mravů a zákazu zneužití práva jako prostředků umožňujících promítnutí environmentálních hodnot do sou-

kromoprávních vztahů. Judikatura ukazuje, že přestože je explicitní zakotvení těchto hodnot v občanském zákoníku omezené (např. úprava kácení dřevin), Nejvyšší soud zohledňuje přírodu a její ústavní ochranu při výkladu neurčitých ustanovení, jako jsou sousedská práva nebo ochrana před hrozící škodou či zmíněných korektivů dobrých mravů a zákazu zneužití práva. Příspěvek poukazuje na to, že veřejnoprávní normy mohou v určitých případech limitovat výkon občanských práv, zejména při aktivním prosazování těchto argumentů účastníky řízení. Důležitá je rovněž rostoucí společenská preference ochrany přírody, jež ovlivňuje výklad soukromoprávních norm. Závěrem článek konstatuje, že environmentální hodnoty, byť stojí mimo jádro občanského práva, mají potenciál fungovat jako korektiv při výkonu práv a posilovat rovnováhu mezi individuálními zájmy a ochranou veřejných statků.

ENVIRONMENTAL PROTECTION AND NATURE CONSERVATION AS A LIMIT TO THE EXERCISE OF CIVIL RIGHTS FROM THE PERSPECTIVE OF THE SUPREME COURT'S CASE LAW

Abstract:

The article examines how environmental protection and nature conservation can influence the exercise of civil rights in line with Supreme Court case law. Civil law, based on autonomy of will and independence from public law, nonetheless intersects with constitutionally protected values and public law regulations. The text emphasizes the role of constitutionally protected values as interpretative guidelines, as well as the general imperatives of good morals protection and the prohibition of abuse of rights as means of incorporating environmental values into private law relations. Case law shows that although explicit provisions on these values in the Civil Code are limited (e.g., tree-felling rules), the Supreme Court takes nature and its constitutional protection into account when interpreting indeterminate provisions such as neighbour rights, prevention of impending harm, or the mentioned correctives of good morals and prohibition of abuse of rights. The article also points out that public law rules may in certain cases limit the exercise of civil rights, particularly when these arguments are actively raised by the parties. It further highlights the growing societal preference for environmental protection, which influences the interpretation of private law norms. In conclusion, it states that although environmental values lie outside the core of civil law, they have the potential to act as correctives in the exercise of rights, reinforcing the balance between individual interests and the protection of public goods.

Keywords: civil law, environmental and nature protection, legal interpretation